

A NYUGAT „MÁSODIK NEMZEDÉKE”?

A tudományok és különösen a társadalomtudományok kategóriáinak értéke használhatóságukban rejlik. Egy adott kor szubjektív és objektív körülményeinek szülöttei e fogalmak, így legalább annyira utalnak megszületésük momentumaira, mint meghatározandó tárgyukra. Különösen így van ez az irodalomtörténetírás esetében, ahol az egzakttság csak megközelíthető cél lehet, műszavaink, meghatározásaink gyakran csak egy-egy impresszionisztikus ötlet vagy öngigazoló manipuláció eredményei. Nincsenek hát szilárd alapok, az irodalomtörténetírás mindig újrakezdés, melynek első fázisa a használandó nomenklatúra érvényének, hitelének bizonyítása, az érvényét veszített tagadása és az új gyakorlat által hitelesített, kételyeink közt alakuló, ám megint csak múló értékű, új kategóriák felmutatása.

Így –, a Nyugat „második nemzedékének” szépprózájával foglalkozván – kiinduló kérdéseink kell hogy legyenek: volt-e a Nyugatnak második nemzedéke? – a Nyugat nemzedéke volt-e? egyáltalán nemzedék volt-e, s ha igen, milyen értelemben? Számunkra legelfogadhatóbban a nemzedék fogalmát Lackó Miklós határozza meg.¹ Hármás distinkciót tesz:

„A nemzedék egyszerűen, – hogy úgy mondjuk, minden ideológiai töltés nélkül – korosztályt jelent. Van egy ennél »tartalmasabb« jelentése is, amikor elsősorban valamely nagy történeti fordulat (háború,

¹ Lackó Miklós: *A nemzedéki tömörülésről és a szakadásról*. Új Írás, 1971/9.

forradalom stb.) közös – jóllehet a nemzedék rétegei által különbözőképpen értékelt – alapélményének, a közös »sorsnak« a jelzésére szolgál – s a két háború közötti szellemi áramlatok szempontjából ez a legjellegzetesebb, ideológiailag a legproblematisabb tartalmú: a »nemzedéki tömörülés« fogalmát.”

A fogalom természetéből következően vizsgálódásunk kétirányú lehet: irodalomszociológiai és esztétikai, külső és belső. Meg kell vizsgálnunk tehát egy feltételezett írói csoportosulás társulási törekvéseit, szerveződési mozzanatait, folyamatát és állomásait, másrészt vizsgálnunk kell e csoportosulások tagjainak műveit, ideológiai, esztétikai megnyilvánulásait. Kutatnunk kell azokat a közös jegyeket, a közös kérdéseket és a közös vagy hasonló válaszokat, melyek a gyakran esetleges, véletlenszerű baráti társaságokat, írói csoportosulásokat valóban nemzedékké teszik. Jelen dolgozatunkban csak az első kérdésre keresünk választ, arra tehát, hogy egy feltételezett nemzedék léte milyen objektív, irodalomszociológiai eseményekkel, tényekkel bizonyítható és bizonyítható-e? S természetesen választ keresünk arra a kérdésre is, hogy maga a kategória: a Nyugat „második nemzedéke”, milyen szubjektív szándék, illetve szándékok eredménye volt.

Kétségtelen, az 1920-as évek elején egyre több jel arra mutat, hogy fiatalok új raja szervezkedik, keresi helyét, szövetségeseit, táborát. Irodalomtörténetírásunk a népi irodalom gyökereit kutatva e szerveződési folyamat egyik irányának egyirányú aspektusait alaposan feltárta. E kezdeteket és előzményeket legbehatóbban talán Király István elemezte, rámutatva a csírákra, melyekből e nemzedék egyik vonulata, a népi írók mozgalma kifejlődött.² E mozgalom későbbi súlya és jelentősége azonban háttérbe szorított egy másik kérdést. Voltak-e a népi irodalom előzményein kívül e nemzedéknek más csoportosulási, orientációs kísérletei is? Azonosítható-e teljes mértékben az első világháború után fellépő nemzedék a

² Király István: *Kezdetek és előzmények*. Kortárs, 1959/3.

majdani népi írók mozgalmával? Pontosabban: voltak-e az úgynevezett „urbánus” irodalomnak is önálló szerveződései? A nemzedék szakadása tény, ha datálásában el is térnek a vélemények. Kérdés, e szakadás előtt egységes volt-e a nemzedék, vagy csak utólagos rendszerező hajlamunk kényszerítette-e egy táborba hasonló életkorú írók szerteágazó csoportjait?

Irodalomtörténetírásunk a két világháború közötti kort mindmáig csak egyes kimagasló alkotói pályák, illetve a népi írók és a Nyugat folyóirat szemszögéből tárta fel, így e nemzedék történetének vizsgálatakor nagyrészt csak visszaemlékezésekre, utalásokra támaszkodhatunk. Önálló tanulmányt e témában csak Komlós Aladár írt,³ ő is elsősorban líra-központú megközelítést és egy erősen vitatható periodizációt ad. Ignó Pálnak e tanulmányra reflektáló megjegyzései nagyrészt e szakadás tényével és datálásával foglalkoznak.⁴ Úgy tűnik tehát, hogy e nemzedék egyik felének története mind ez idáig megíratlan. Beszélünk egy nemzedékről, amelynek történetét még nem tártuk fel, s amelynek létét irodalomszociológiailag sem bizonyítottuk. Az alábbiakban tehát e nemzedék történetének felvázolását kíséreljük meg, különösen figyelve azon mozzanatokra, ahol esetleg a népi mozgalomtól független, eddig háttérbe szorult epizódokkal is találkozhatunk.

Úgy tűnik, az első csoportosulások spontán, elszórt baráti társulások voltak, melyek a gyakran még csak középiskolás vagy egyetemista kollégák között szövődtek. Poszler György *Szerb Antal* című könyvében ír például a Barabások-társaságról, amelyben részt vett Szerben kívül többek közt Sárközi és Szabó Lőrinc is:

„Ennek a forrongó fiatal csoportnak, a Barabások írói és baráti körének tagjai még alig kerültek ki az iskolapadokból és máris görcsösen igyekeztek megkapaszkodni a háború utáni szellemi élet bizonytalan

³ Komlós Aladár: *A második nemzedék útja*. It, 1969. 561.

⁴ Ignó Pál: *Elvek, frontok, nemzedékek*. It, 1969. 413.

talaján és mohó kíváncsisággal habzsozták a kor zavarosan gyűrűző áramlatainak termékeit.”⁵

Ugyancsak Poszler könyvéből tudunk Hevesi, Halász Gábor és Szerb Antal egyetemi vitáiról is. Valószínűleg ebből az egyetemi barátságából fejlődött ki az Ignotus Pál visszaemlékezéseiben szereplő filológus baráti kör, amely hétfő esténként a Keszeg vagy a Centrál kávéházban találkozott. Tagjai Kerecsényi Dezső, Halász Gábor, Hevesi András, Szerb Antal, Cs. Szabó László, Gál István és természetesen Ignotus Pál voltak. El-eljárt a társaságba Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, József Attila, Komor András és Komlós Aladár is. Ugyancsak Ignotus Pál emlékszik vissza a húszas évek elejéről egy Zsolt Béla vezetésével működő radikális újságíró körre, amelybe azonban Márain és rajta kívül idősebb publicisták és baloldali képviselők is tartoztak, és amely körből nőtt ki aztán 1929-ben A Toll című hetilap.

Komlós Aladár visszaemlékezésében meg sem említi, pedig felbecsülhetetlen az a munka, amelyet Mikes Lajos, a „rejtélyes doktor” végzett. Ahogy Osvát a Nyugaton, ugyanúgy Mikes Az Est-lapoknál a fiatal írók egész sorát fedezte fel és gyámolította, hogy csak a legkiválóbb Mikes-fiúkat: Illés Endrét, Pap Károlyt, Gellérit említsük.

Tény az, hogy 1924-ben már Babits kétszer is joggal szólhatott a feltörekvő fiatalokról. Először egy Tennyson-fordítás elé írt „vallomásai”-ban céloz „kis, jó mozgású epigonokra”, „könnyen feledkező adósainkra”.⁶ Majd a *Könyvről könyvre* rovatban *Fiatalok* cím alatt Sárközi levelére válaszolva a lírikusok új nemzedékéről szól: „fálánszk új sora mögöttünk, akiket oly kíváncsian, s olykor kételkedve vártunk”.⁷

Több sikertelen előzmény után az új nemzedék egy csoportjának első önálló jelentkezése 1927-ben Szabó Lőrinc szer-

⁵ Poszler György: *Szerb Antal*. Ep. 1973. 52.

⁶ Nyugat 1924/87.

⁷ Nyugat 1924/160.

kesztésében a Pandora volt. Itt még a későbbi népieket és urbánusokat teljes egységben találjuk, hiszen ír a lapba Gelléri, Illés Endre, Komor András, Márai, Pap, de Kodolányi és Erdélyi is. S bár a lap csak hat számot ért meg, mégis jól mutatja, hogy volt egy sok irányból jött új nemzedék, amelyre a *Nyugat*nak is fel kellett figyelnie, s amelyet a *Nyugat* igyekezett is saját táborába vonni.

A *Nyugat* azonban ekkor már nem adott, nem adhatott otthont ez új nemzedéknek. Nevével még fémjelezhette őket, rangot, tekintélyt még nyújthatott nekik, de világnézetet, irányítást már nem. E nemzedék története – mint ahogy erről még szólnunk kell – a *Nyugattól* való személyes és csoportos elszakadások története is. A nemzedék urbánus szárnyának történetében legnagyobb jelentőségű, már szervezett vállalkozás, A Toll, ez elszakadási folyamat gyümölcse volt. A lap 1929. április 14-től 1938. november 28-ig 35 és 58 oldal közötti váltakozó terjedelemben jelent meg. Fénykorát 1929–30-ban élte, ekkor hetente adták ki, az ötödik számtól Zsolt Béla főszerkesztésében. 1930 decemberében a cenzúra engedély nélküli politizálás miatt utcai árusítását betiltotta, azután a folyóirat előbb kéthetente, havonta, majd még ritkábban és egyre csökkenő terjedelemben jelent meg. Állandó munkatársai nagyrészt a kor legjelentősebb fiatal radikális polgári írói és esztétái voltak, közülük is kiemelkedik Zsolt Béla, Hevesi és Márai. Az első nemzedékből gyakran – s legtöbbször álnéven – írt a lapba Ignotus és Hatvany Lajos is. A Toll tág spektrumát bizonyítják a munkatársak közt olyan nevek, mint József Attila, Nagy Lajos és Illyés Gyula is. A folyóirat, bár a közélet egyéb ágait is felölelte, elsősorban irodalmi jellegű volt. Népszerűségét gyakran debatter modorú, vitázó stílusának és irodalmi ankétjainak köszönhette. A szenzációs Ady-revízió mellett jelentősek a Molnár Ferencről, Kiss Józsefről és a Bródy Sándorról szólók. Kritikai rovata leginkább polgári írókat foglalkoztatott, és tartalmában is meglehetősen egyoldalú volt: általában saját íróinak munkásságát

kísérte figyelemmel. Elfogultságait inkább hiányai mutatják, így jelentőségénél sokkal kisebb terjedelemben foglalkozott a lap az éppen ebben az időben meginduló népi irodalommal.⁸

Megítélésünk szerint a nemzedék radikális kettéválása ekkor, 1929-ben, A Toll és a radikalizálódó népi írók egy részét tömörítő Előőrs közti vitákkal kezdődik. Mivel e történeti áttekintésben elsősorban a nem népi írókra figyelünk, csak utalhatunk e kettészakadás kezdeteire, amelynek az 1933-as Illyés: *Pusztulása*, majd az 1935-ös Új Szellemi Front körül kialakult vita csak logikus folytatása volt.

Tudomásunk szerint a „második nemzedék” kategóriát először Németh László használja az *Egy új nemzedék esztétikája* és a *Mai dekameron* című cikkeiben 1931, illetve 1932-ben, a Nyugatban. Ő egységes nemzedékről beszél és névsorolvasást tart. A nem népi írók közül Pap Károlyra és Halász Gáborra hívja fel a figyelmet, de az arcképeket lezáró *Klasszicizmus* és az *Ember és szerep* című könyveiben megemlíti, hogy többek közt szívesen írt volna még Gellériről, Bohuniczkyról, de Zsolt Béláról és Márairól is. A „Nyugat nemzedéke” kifejezést tudomásom szerint nem használja, erre csak közvetve a sorszámnev és a megjelenés helye utal. Mint ahogy Halász Gábor is következetesen az „új nemzedék” kifejezéssel él, igaz, elsősorban lírát elemző cikkeiben. Kérdés, jogos-e már 1931–32-ben nemzedékről beszélni? S ha igen, milyen értelemben, hiszen a nagy művek, a szociográfiák és a polgári önbírálat regényei még nem születtek meg.

A történeti tények bizonyítják, hogy Németh László „nemzedék” fogalmát csak az azonos korosztály és a közös „sors” vonatkozásaiban értelmezhetjük, „nemzedéki tömörülésről” ekkor még a népi írók esetében sem beszélhetünk, nemhogy a későbbi urbánusoknál. Németh László célja azonban éppen ez volt, a „második nemzedék” fogalmának bevezetése, íróinak felmutatása, közös jegyeik kutatása nála irodalmon kívüli

⁸ Részletesebben l.: Nagy Sz. Péter: *A Toll*. ItK, 1978. 453.

célokat szolgált. Elsietett, elnagyolt és félbemaradt kísérlete a Nyugatnál az irodalomszervezői ambícióit alátámasztó sereg megteremtését szolgált. E fiatal emberek azonban nem akartak nemzedék lenni, mint ahogy tömörülés, egységes cél értelmében nem is voltak azok. Németh László is kénytelen megjegyezni: „Ez a nemzedék, hogy egy szóval jellemezzük: negatív alakult ki.”⁹ Erre utal Komlós Aladár visszaemlékezése is: „Nem akartunk nemzedék lenni, s mint ilyen, szemben állni a Nyugattal.”¹⁰

Németh László kritikái, irodalompolitikai kísérlete fiaskó volt, és nem sikerült a szűkebb táborhoz, a népiekhez közeledő kísérlete sem, s így végső soron éppen egy virtuálisan nem létező nemzedék hiányában maradt számára a Tanú magánya. A fogalom azonban, amelyet ő teremtett meg, ezután már tovább élt.

Az 1930-as évek már a népiek radikális szervezkedésének, mozgalmuk kibontakozásának éveit. E szerveződés azonban elsősorban nem irodalompolitikai, irodalmi természetű. Célja egyértelműen, aktuálisan politikai. Szervezeteik, lapjaik zárt ideológiai tömörülések voltak, így e nemzedék azon írói, akik világnézetükkel, szándékuikkal nem azonosultak, egyre inkább eltávolodtak tőlük, sőt gyakran szembe is kerültek velük. Ez az oppozíciós bázis azonban még ekkor sem jelentett a kívülállók számára nemzedéki tömörülést.

Szokás a nem népi írókat urbánusoknak nevezni és az 1936-ban megjelent Szép Szót lapjuknak tekinteni. A szokás azonban most is torzít, mivel e nem népi íróknak csak igen kis része, elsősorban Zsolt, Márai, Ignótus Pál és Hevesi vett csak részt a publicisztikai csatározásokban, főként napilapokban, az Újságban, az Esti Kurirban, másrészt a Szép Szó is valójában csak igen kis mértékben foglalkozott az ellentét dokumentálásával és sokkal inkább volt egy eklektikusan értelmezett

⁹ Németh László: *Egy új nemzedék esztétikája*. Nyugat, 1931. 31.

¹⁰ Komlós Aladár: i. m.

baloldaliság, mint az urbanitás lapja. Ignotus Pálnak kell igazat adnunk: „a Szép Szó nem az urbanitás irodalmi tömörülése óhajtott lenni, hanem a baloldalé”.¹¹ Mindezen meggondolások alapján felvetődik a kérdés, nem lenne-e célszerűbb e laza koherenciájú, szervezetlen nemzedék nem népi íróit a Bóka által használt „értelmiségi írók” megjelöléssel illetni, eltávolodva így az „urbánus” jelző joggal még most is polémiákat idéző csengésétől? Bóka László szavaival:

„De a sem népinek, sem szocialistának nem nevezhető értelmiségi írók sem folytatják a Nyugat útját, hanem legjobbjaiak valamiképp ezt az új utat bábálják a polgári életformák felbomlásának újszerű ábrázolásával. Ady, Móricz, Babits, Kaffka, Krúdy heroikus munkát végeznek, mikor ízeire boncolják a hatvanhetes Magyarország úri világát, de hangjuk komor pátosza, olykori tragikus színezete vagy ellágyulása arra vall, hogy némiképp belső vitát folytatnak, s a halálos ítéletet részben önfejükre mondják ki (Ady, Krúdy, Kaffka), részben a saját illúzióikra (Babits, Móricz). Ez az új értelmiségi nemzedék minden érzelmi kötöttség nélkül módszerében a népi írókat követve, a diagnosztika alaposágával s a boncoló orvos tárgyilagosságával fejt ki a maradék polgári illúziók szárait.”¹²

Az 1930-as évek vége után a nemzedék egyéni és közösségi tragédiáinak története. A népi írók mozgalma a különböző csalódások hatására bomlásnak indul, az úgynevezett értelmiségi írók egy része származása miatt kényszerül elhallgatni, más részüket a fokozódó faszálódás sodorja a magányba. Ugyanakkor ezzel egyidőben már fel is lép új igényekkel és világgéppel az új, immár a harmadik nemzedék is.

E történeti áttekintés világosan mutatja, milyen érvénnyel, milyen értelemben használhatjuk a húszas években fellépett fiatal írók közös gyűjtőfogalmaként a nemzedék meghatározást. A népi írók elsősorban politikai szándékú szervezkedését leszámítva, tömörülés értelmében semmiképpen sem.

¹¹ Ignotus Pál: i. m.

¹² Bóka László: *A két világháború közötti magyar irodalom. A jövő útjain*. Bp. 1957.

Látjuk, az azonos korosztályt közös történeti múltja és körülményei nem sodorták egy táborba, így különösen a polgári írók esetében egy-egy bátortalan, szűk körű kísérleten vagy kívülről kezdeményezett akción túl, közös szerveződési formákról nem is beszélhetünk. Ha tehát mégis ragaszkodnánk a nemzedék megjelöléshez, akkor ezt pusztán irodalomszociológiai tényekkel, külsődleges szervezeti formákkal, akciókkal és eseményekkel nehezen dokumentálhatnánk.

Marad tehát a szellemi közösség argumentuma, az a feltételezés, hogy e nemzedék közös platformja a Nyugathoz való kötődés, az azonos szellemi ősök humusza volt, hogy tehát e nemzedék a korosztályi azonosság véletlenén túl, a Nyugat nemzedéké volt, a nagy nemzedék folytatása, a második. E koncepció megteremtője és első vázlatos kidolgozója Komlós Aladár volt. Ő beszél először a Nyugat második nemzedékéről: „Igazában mindazok a második generációhoz tartoznak, akik az első nemzedék kibontakozása után, Ady, Babits, Kosztolányi, Móricz stb. példája nyomán fejlődtek ki a Nyugat neveltjeiként.”^{1 3} Ezt a meghatározást veszi át aztán a *Kézikönyv*: „Az első világháború után, főleg a Nyugat . . . körül indult, illetve kibontakozott prózáírók”^{1 4} és a *Magyar Irodalmi Lexikon* is:

„Jelentős új írógárdát nevel fel; a Nyugat úgynevezett második nemzedékét, azokat az írókat, akik a 20-as években jelentkeznek s vagy a Nyugat hasábjain jutnak először nyilvánossághoz, vagy legalábbis a Nyugat juttatja őket irodalmi ranghoz.”^{1 5}

E nemzedék tehát e feltételezés szerint a Nyugatban indult, illetve a Nyugatban bontakozott ki, a Nyugat neveltje volt. A publikációk tényei azonban gyakran nem ezt bizonyítják. Ha most az ellenőrzés szándékától

^{1 3} Komlós Aladár: i. m.

^{1 4} *A magyar irodalom története*. Bp. 1966. VI.

^{1 5} *Magyar Irodalmi Lexikon*. Bp. 1965. „Nyugat” címszó. 387.

vezetve csak a második nemzedék polgári íróira figyelünk, akkor azt kell látnunk, hogy szinte egyikük sem a Nyugatnál indult és Gellérit vagy Pap Károlyt leszámítva, írásaik nagy részét sem a Nyugat közölte. Különböző meggondolásokból a Nyugat második nemzedékéhez sorolt írók közül például Hunyady és Illés Endre összesen háromszor, Kuncz négyszer, Kolozsvári Grandpierre Emil kétszer, Szerb háromszor, Komor ötször, Remenyik összesen négyszer jelenik meg a lap szép-irodalmi rovatában. Márai is összesen kétszer szerepel a Nyugatban, az *Egy polgár vallomásai* egy-egy fejezetével, Zsolt és Szentkuthy is csak kritikát ír a lapba, az utóbbi mindössze kettőt.

A publikálás ténye önmagában tehát sok esetben nem bizonyítja a laphoz való kötődést, mint ahogy nem bizonyították ezt szervezeti keretek sem. Maradna tehát a közös világnézeti, szellemi háttér, a Nyugat feltételezett orientációja. Kérdés azonban, hogy volt-e egyáltalán ilyen? Több volt-e egyáltalán a Nyugat már 1919 előtt is, mint csupán nagy, szuverén egyéniségek közös orgánuma? Régi vita, volt-e a Nyugat alkotóinak közös, markáns szemlélete, amelyet a második nemzedék egyáltalán követhetett? Ady, Babits, Ignotus önálló világképeikkel adhattak-e olyan közös nevezőt, mely világnézetileg új nemzedéket nevelhetett? Ignotus szerette volna e közös nevezőt utólag a polgári radikalizmusban látni, láttatni. Igaza volt-e? Mindenesetre tudjuk, maga a Nyugat sem folytatta, folytathatta 1919 után a szétvert polgári radikalizmus útját, s különösen nem 1933 után, Babits kizárólagos szerkesztésében.

Utaltunk már rá, a második nemzedék története már születésétől a Nyugattól való elszakadások története is. Jóllehet 1923-ban Szabó Lőrinc még látszólag pusztán magánéleti okokból hidegül el atyai barátjától, Babitstól, nem nehéz e szakításban a Babits ellen a későbbiekben kibontakozó averzió csíráit felfedeznünk. Szabó Lőrinc menekülése Az Est-lapokhoz, majd a Pandora megindítása már nyílt szembenállás a

Nyugattal, elsősorban a Nyugat szerkesztési koncepciójával, kritikai gyakorlatával. Végül, A Toll megindulásának 1929-ben már nyíltan világnézeti háttere van, célja annak a polgári radikalizmusnak a folytatása, melyet éppen a Nyugat nem vállalt.

A Toll az Előőrs és az Új Nemzedéken kívül legtöbb polémiaját a Nyugattal szemben folytatta. Míg azonban az előbbi lapok esetében egyértelműen a jobboldaltól, a primitívségtől határolta el magát, s így védekező reflexiói közben programját, szembenállását fogalmazta meg, addig a Nyugathoz való viszonya már sokkal bonyolultabb. Köztudomású, hogy a Nyugat koncepciója 1919 után megváltozott, s ha örököse maradt is hagyományainak, egy *l'art pour l'art* esztétika jegyében – különösen Babits szerkesztése idején – elfordulása korától korábbi baloldaliságának elhalványulását is jelentette. Ezért a Nyugathoz való viszony a polgári baloldal keretein belül meghatározó volt.

E politikai, irodalompolitikai okokon kívül azonban A Toll viszonyát a Nyugathoz, de különösen Babitshez meghatározották személyes tényezők is. Egyrészt Hatvany Lajos erős hatása, aki Osváttal való szakítása után megvált a Nyugattól és ellenfele lett. Hatvany Lajos álnéven sokat írt a lapba, befolyásolta szerkesztését és valószínűleg közvetve anyagilag is támogatta. A személyes indítékok másik szála Ignotushoz vezet, aki 1930-ban a szerkesztőváltáskor vált meg áldatlan körülmények közt a Nyugattól és került szembe Babitscsal.

Mindezen objektív irodalompolitikai és részben szubjektív személyi okok következtében A Toll eleve és mindvégig szemben állt a Nyugattal és az új szerkesztőjével, Babitscsal. Jól bizonyítja azonban e szembenállás ideológiai hátterét és Babits magatartásában is rejlő okait, hogy a másik szerkesztővel, Móricz Zsigmonddal szemben ilyen merev, támadó magatartást a lapban nem tapasztalhatunk.¹⁶

¹⁶ Részletesebben l.: Nagy Sz. Péter: i. m.

Úgy tűnik tehát, hogy a második nemzedék egy része éppen a Babits irányította Nyugattal szemben, attól elszakadva képviselte Ady és Ignotus szellemét, s ha a Nyugathoz kötődött, akkor semmiképpen sem Babits Nyugatjához s különösen nem 1930, Osvát halála és az Ignotusszal való szakítás után. Jól bizonyítja ezt Németh László kísérlete is, aki nemhogy táborot nem tudott szervezni a Nyugat körül, de ő maga is kénytelen volt elhagyni azt, lemondva a Nyugatról, mint a nemzedéki szervezkedés potenciális fórumáról. Mint ahogy eltávolodtak a Nyugattól fokozatosan, saját fórumaik megteremtésével a népiek is.

Ilyen háttérrel érthető meg igazán József Attila híres-hírhedt támadása is Babits ellen, éppen A Tollban és érthető meg az is – mint ahogy azt Németh G. Béla kimutatta –, hogy e támadás hogyan irányulhatott egyúttal a Nyugat kritikai gyakorlata ellen is.¹⁷ Ezt az elszakadási folyamatot folytatta az 1935-ben kiélesedett Babits–Halász Gábor vita Babits irodalomtörténete körül, ahol Halász Babitstól, Babits viszont az új nemzedéktől határolja el magát. „A szakadás elkerülhetetlen, ha nem is akarjuk megtagadni a mintát: vagyunk, tehát másképpen vagyunk” – írja Halász Gábor.¹⁸ Végül, a teljes, radikális szakítást határozott világnézeti alapon és koncepcióval 1936-ban a Szép Szó megindulása jelentette. S nem lehet véletlen, hogy annyi év távlatából Márai még ma is élesen elhatárolja magát a hajdani Nyugattól.¹⁹

Látjuk tehát, hogy a második nemzedék nem népi íróinak szerveződési tömörüléseit, illetve a Nyugathoz való kapcsolódásuk formáit kimutatni, tényekkel alátámasztani meg lehetően nehéz, problematikus kísérlet. Ugyanilyen nehéz feladattal állunk szemben, ha végül most már arra a kérdésre keresünk választ, hogy személy szerint mely írók tartoztak e

¹⁷ Németh G. Béla: *A kimondás törvénye*. Új Írás, 1980/8.

¹⁸ Halász Gábor: *Személyes kérdésben*. Nyugat, 1935/277.

¹⁹ Márai Sándor levele Rónay Lászlóhoz. Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattára.

laza koherenciájú nemzedékbe, illetve – szűkítve a kört – a polgári írók csoportjába. Vizsgálódásunk ismét kettős irányú kell, hogy legyen. Egyrészt meg kell néznünk, hogy mit bizonyít e nemzedék fentiekben vázolt története, hogy tehát e kevés számú tömörülési kísérletben kik jöttek számításba, illetve természetesen tekintettel kell lennünk arra is, marxista irodalomtörténetírásunk reprezentatív dokumentumai: a Magyar Irodalom Története és a Magyar Irodalmi Lexikon mely írókat sorol e nemzedékhez.

A történeti előzmények, mint láttuk, lényegében a következő elszigetelt epizódok köré csoportosíthatók. 1927: Pandora; 1929: A Toll, 1931–32. Németh László cikksorozata; 1932: a Nyugat, 25. évfordulója; 1936: Szép Szó. Ha tehát ezen epizódoknál, illetve a *Kézikönyvben* és a *Magyar Irodalmi Lexikon* címszavainál szereplő alkotókat számba vesszük, az alábbi névsor tárul elénk:

	Pandora	A Toll	Németh L. cikkei	Nyugat 25. évf.	Szép Szó	Kézikönyv	Lexikon
Bohuniczky			x	x		x	
Gelléri	x			x		x	
Hevesi		x		x	x	x	
Hunyady						x	x
Illés E.	x			x		x	x
Kolozsvári						x	x
Komor	x			x		x	
Kuncz							x
Márai	x		x			x	x
Molnár						x	
Pap	x		x	x		x	
Remenyik					x	x	
Szentkuthy						x	x
Szerb	x					x	x
Zsolt			x			x	

E táblázat világosan mutatja azt, amit már a történeti előzményeknél is láthattunk: az egyes epizódoknál a nemzedéknek csak néhány tagja vett részt, a csoportok közös vállalkozásokba szervezetileg nem egyesültek és a kívülállók sem láttak egységet e csoportosulások között. A második nemzedék nem népi írói tehát elszigetelt epizódokon túl semmiféle szervezeti egységet nem alkottak és – mint kimutattuk – nem sodorta őket egy táborba a Nyugathoz való szervezeti tartozás sem. Milyen alapon beszélünk tehát mégis a „Nyugat második nemzedéké”-ről, ha ezen alkotók külső, formális, szervezeti egységet, tömörülést nem alkottak? Rendkívül jellemző az a névsor, amelyet a *Kézikönyv*, illetve a *Magyar Irodalmi Lexikon* e nemzedék említésekor ad. Világosan látszik a táblázatból, hogy olyan alkotókat is ide sorol (Kolozsvári, Kuncz, Szentkuthy), akik egyetlen nemzedéki megmozdulásnál sem szerepeltek. Ennek kettős oka lehet, egyrészt a „második nemzedék” irodalomtörténetünkben olyan gyűjtőfogalomná vált, ahova mindazon írókat besoroljuk, akik más, markánsabb, körülhatároltabb csoportosulásokba nem illenek bele. Ahogy más aspektusból Bóka is figyelmeztetett:

„Ma a két világháború közötti irodalomnak ezt a fejlődési szakaszát is kissé leegyszerűsítve látjuk. Voltak népi írók (jobb- és baloldaliak) és voltak szocialista írók (az emigránsok és József Attila) – polgári jellegű irodalomról legfeljebb a népi-urbánus ellentét emlegetésekor esik szó.”²⁰

Másrészt – és ez konklúziónk lényege –, ha a második nemzedék nem népi írói külső szervezeti kereteket nem hoztak létre és ily formában a Nyugathoz való kapcsolódásuk sem dokumentálható, akkor e nemzedéki egység alapjai, a közös jegyek csak szellemi természetűek lehetnek. A koherenciát tehát a továbbiakban nem a külsődleges momentumokban,

²⁰ Bóka László: i. m.

hanem csakis ezen alkotók műveiben, s műveikből sugárzó azonos világnézeti elemekben kereshetjük. Milyen kérdések és válaszok, világnézet fűzi egységbe, teszi hasonlóvá e szervezetlen nemzedéket, teszi nemzedékké, milyen rokonvonások mutathatók fel műveikben? Milyen belső koherencia, közös szellemi töltés adhatja meg a Nyugat „második nemzedéke” fogalmának jogosultságát? E kérdések megválaszolása már egy másik dolgozat feladata.

NAGY SZ. PÉTER